

**МҰХТАР ӘУЕЗОВ – ҰЛЫ ЖАЗУШЫ****Абдигаппарова Асем Музаффар қызы**

Шыршық мемлекеттік педагогика университеті,  
Қазақ тілі және әдебиеті бағытының 1-курс студенті

**Ғылыми жетекшісі: Жандос Абдазимович Байзоков**

***Аннотация:** Қоғам қайраткері, қазақтың ұлы жазушысы, ғұлама ғалым, филология ғылымдарының докторы, профессор, аса талант иесі, көрнекті тұлға Мұхтар Әуезовтің өмірі, туылып өскен жері, оқып-білім алған орталары, жанұясы сонымен қатар, шығармашылығы жайында, шығармаларының негізгі мақсаты мен тақырыбы жайында сөз өрбиді.*

***Кілтті сөздер:** ұлы жазушы, талантты дарын иесі, педагог, көркем шығармалар, роман-поэма, жарық жұлдыз, драматург.*

**MUKHTAR AUEZOV IS A GREAT WRITER**

***Annotation:** Social activist, great Kazakh writer, learned scientist, doctor of philological sciences, professor, prominent person with great talent, Mukhtar Auezov's life, place of birth, education, family, as well as about his creativity, the main purpose and theme of his works will be discussed.*

***Keywords:** A great writer, a talented talent, a teacher, a writer of fiction, a novel-poem, a bright star, a playwright.*

**Кіріспе бөлім:** Заманның заңғар жазушысы, талантты дарын иесі Мұхтар Омарханұлы Әуезовтің шығармашылық мұрасы аса мол. Ол көркем әдебиеттің барлық саласында қалам тербеп, көркем кемел шығармалар жазды. Поэзия үлгісіндегі қазақ әдебиеті ХХ ғасырда Мұхтар Әуезовтің кең құлашты роман-поэмасы арқылы әлемдік әдебиеттің жарық жұлдызына, дүние жүзіне танылды.

**Негізгі бөлім:** Мұхтар Әуезов 1897 жылы 28 қыркүйекте бұрынғы Семей облысы, Абай ауданына тиісті, “Бөрілі” ауылында дүниеге келген. Әкесі Омархан, атасы Әуез де ескіше таныған сауатты, білімді адам болғаны үшін, Мұхтардың тәрбиесіне, оқуына аса зор мән береді. Оны жастайынан ауыл мектебіне берген болса да, алғашқы хат арабша хат тануды атасының үйретуімен бастайды. Немере ағасы Қасымбек арнайы Семейге апарып 1908 жылы, сол жердегі орыс мектебіне оқуға береді. Одан кейін бес жыл қалада училищеде, мұғалімдік семинарияда төрт жыл оқып, білім бұлағынан нәр алады.

Мұхтар 1917 жыл мұғалімдік семинарияда оқып жүрген кезінде, студенттік шағынан да, қазақ халық ауыз әдебиеті үлгісінде, “Еңлік-Кебек” атты драмалық шығармасын жазып, 20 жасында әдебиет әлеміне драматург болып кіріп келеді. Осы шығармасын сол жылдың өзінде Абайдың сүйген жары, Әйгерім отауында сахналастырып, өзі суфлерлік жасайды.

Мұхтар Әуезов, 1919 жыл мұғалімдік семинарияны бітіріп, Семей губерниялық атқару комитетінде ұлттар бөлімінің меңгерушісі болып жұмыс жасайды. Одан соң оның төрағасы болып тағайындалады. 1920 жылы өзінің әйгілі “Қорғансыздың күні” атты әңгімесін жазып, халыққа аса талантты прозашы болып танылады.

Орынбор қаласында 1922 жыл, Қазақ Орталық Атқару комитетінде қызмет атқарады. Бірақтан Мұхтар “Алашордашы адамдарының астыртын жел беруімен коммунистік партия сапына өткен”, - деген және басқа әртүрлі жалалар жабылып, ол лауазымды қызметінен, партиялығынан шығып, саясаттан бас тартады. Сол жылы қараша айының ақырына таман Ташкентке келеді. Ондағы Орта Азия мемлекеттік университетінің еркін тыңдаушы – студентті бола тұрып, көркем әдебиеттің терең сырларына қызығушылықпен үңіле бастайды.

1922-1923 жылдары Ташкентте шығатын “Сана”, “Сәуле”, “Шолпан”, “Кедей айнасы” атты қазақ тіліндегі журналдар мен “Ақ жол”, “Жас қайрат”, “Жас Алаш” сияқты газеттер жұмысын жандандыра түсу ісімен кеңінен шұғылданады. Онда өзінің “Кешкі дөң басында”, “Түнгі ауыл”, “Қысты күнгі

дала” тағы басқа көптеген туындыларын бастырып, әдебиет әлеміне ене бастайды.

Мұхтар Ташкентте “Сана” журналы редакторы Халил Досмұхаммедов, ақын Мағжан Жұмабаев, Қалхаман Оспанов, Тоқтабай, Тынышбаевтармен бірге араласып жүріп, көркем әдебиеттің көкжиегінен көрінеді.

Жазушының 1917 жылы “Адамшылық негізі - әйел”, “Мәдениетке қай кәсіп жуық”, “Оқу әдісі”, “Ғылым тілі” секілді мақалаларында, қоғамдық өмірде әйелдің алатын орнын, оқу-ағарту істерінің, мәдениеттің маңызы мен мәнін жан-жақты көтереді. 1923 жылы Мұхтар Әуезовтің Орта Азия мемлекеттік университетінде қырғыз эпосы Манас туралы жасаған ең алғашқы баяндамасы, Ташкентте бір жөн қызмет атқарып жүрген қазақ зиялыларының назарын ерекше тартады.

1923 жылы Мұхтар Әуезов Петербург университетінің филология факультетіне оқуға түседі. Атақты жоғары оқу орындарының бірінде сабақ кеалу, аса көрнекті ғалымдардың лекциясын тыңдау оның ой-өрісінің өсуіне ерекше әсер етеді.

Семей губерниялық атқару комитетінің шақыруымен Мұхтар Әуезов еліне 1924 жылы қайта оралып, қазақ педагогикалық техникумында сабақ береді. 1924 жылдың қысында Мұхтардың басқаруымен, Семейде Абай қайтыс болғанына жиырма жыл толуына орай, арнайы ғылыми жиын өткізіледі.

Мұхтар Әуезовтің “Жетім”, “Барымта”, “Ескілік көлеңкесінде”, “Жуандық” сияқты еңбектері дүниеге келеді. Осы кездің өзінде – драматургия, аударма, сын-зерттеу салаларында қалам тебретеді. Бұған 1923 жылы жазған “Бәйбіше тоқал” драмасы мен “Қобыланды батыр”, “Қазақ әдебиетінің тарихы” атты зерттеулерімен бірге, профессор Ю.Вангердің “Жердің жаратылысы жайындағы әңгімелер” деген аудармасын аударғандығы мысал болады.

1925 жылы М. Әуезов Петербургқа қайта келіп, оқуын жалғастырады. 1928 жылы бітіреді. Сол уақытта ол “Қаракөз” трагедиясы мен “Қараш-қараш оқиғасы” “Қилы заман” атты повестерін жазуға ие болады.

1928 жылы Петербург университетін бітірген Мұхтар сол жылдың тамыз айында Ташкентке келіп, Орман шаруашылығы техникумында әдебиеттен сабақ береді. 1929 жылы Орта Азия мемлекеттік университеті Туркология кафедрасына аспирантураға түсіп, 1930 жылдың қазанына дейін жалғастырады.

**Қорытынды:** Бүкіл саналы өмірі мен дарынын, қайратын туған халқына, ұлы Отанына қалтқысыз қызмет еткен Мұхтар Әуезов 1961 жылдың 27 шілдесінде Мәскеуде қайтыс болады. Дегенмен ол өзінің кең тынысты кемел шығармаларымен, XX ғасыр қазақ әдебиетін тым биікке көтерген тарлан талант ретінде, күллі оқырман жұртшылықтың жүрегінде мәңгі қалады.

#### **Пайдаланылған әдебиеттер тізімі: (References)**

1. “Қазақстан тарихы этникалық зерттеулер” Алматы қаласы 2008 жыл.
2. “Қазақстан әдебиеті.Энциклопедиялық анықтамалық” . Алматы қаласы 2010 жыл.
3. “Ұлттық энциклопедия” Алматы 2010 жыл.
4. “Тарихи тұлғалар” Алматы Аруна баспасы 2007 жыл құрастырған С.Кирабаев.